

З КАФЕДРИ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

ГЕЄЦЬ
Валерій Михайлович —
академік НАН України,
директор Державної установи
«Інститут економіки
та прогнозування НАН України»

«ІННОВАЦІЙНА УКРАЇНА — 2020»: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДОПОВІДІ

Стенограма наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 13 травня 2015 року

Шановні члени Президії, шановні колеги!
Шість років тому Секція суспільних і гуманітарних наук НАН України започаткувала практику підготовки національних доповідей. Попередні чотири доповіді викликали досить широкий резонанс у суспільстві. Особливістю цьогорічної Національної доповіді є те, що до її підготовки були залучені не лише установи нашої Секції, а й багато фахівців майже з усіх напрямів природничих наук.

Актуальність Національної доповіді «Інноваційна Україна — 2020» зумовлена необхідністю якнайшвидшого переведення вітчизняної економіки на рейки інноваційного розвитку. Це не єдиний ефективний засіб подолання наслідків фінансово-економічної кризи, яка вже продемонструвала всю небезпеку і безперспективність орієнтації на експортно-сировинну модель. Причому перехід до розвитку економіки на засадах інноваційності залежить від ефективності зусиль як держави, так і бізнесу.

У доповіді ми ставили собі за мету обґрунтувати основоположні складові інноваційного розвитку економіки і соціальної сфери України в умовах її подальшої інтеграції у світовий економічний та науково-технологічний простір на основі всебічного дослідження стану інноваційної сфери в країні та аналізу відповідних світових тенденцій. Особливу увагу було приділено проблемі підвищення ролі наукових досліджень та інноваційних розробок у процесах соціально-економічного розвитку України в контексті активізації міжнародної співпраці у цій сфері та формування засад для створення сучасної національної інноваційної системи, що є невідворотною ознакою сучасності.

Національна доповідь «Інноваційна Україна — 2020» складається з 8 розділів, і я коротко зупинюся на кожному з них.

Розділ 1. Від відтворювального до інноваційного типу розвитку. З позицій теорії відтворення було обґрунтовано та розвинуто наукове положення про те, що стрижневим процесом руху від *природничо-історичного* до *соціокультурного* типу розвитку є перехід від *індустріально-ринкової* до *інформаційно-мережевої* економіки. Виокремлено та узагальнено найважливіші характеристики обох типів розвитку з проекцією на активізацію інноваційної діяльності.

Показано роль національних інститутів розвитку в реалізації інноваційної політики в умовах нинішньої кризи. Розроблено пропозиції щодо посилення впливу інновацій на модернізацію національної економіки завдяки формуванню національних інститутів розвитку, діяльність яких має бути орієнтована на досягнення пріоритетів інноваційного оновлення економіки, зокрема у фінансовій сфері. Особливої значущості у цьому контексті набувають технопарки, промислові парки, бізнес-інкубатори, центри трансферу технологій тощо. Вони сприятимуть розвитку інноваційної інфраструктури за умови, якщо діятимуть переважно на засадах підприємницької діяльності і державно-приватного партнерства.

Розвиток України істотно відрізняється від загальних тенденцій сучасних трансформацій, притаманних високорозвиненим країнам, для яких характерні домінування процесів постіндустріалізації; креативність дій особистості на принципах самовираження і самореалізації; динаміка розвитку знань як визначального джерела зростання. Варто зазначити, що українська наука зберегла і продовжує накопичувати фундаментальні знання у галузях IV–VI і навіть VII технологічних укладів, проте їх використання є надто високовартісним для більшості вітчизняних виробництв. Водночас в Україні виокремлюється порівняно невелика частина постіндустріальних видів діяльності, які й надалі розвиватимуться і дедалі більше відриватимуться від решти за рівнем розвитку.

Ключовими компонентами сучасної інноваційно-промислової стратегії мають стати:

партнерство Уряду та промисловців як інституційний механізм інноваційних змін; визначення на основі аналізу проблемних питань середньо- та довгострокових цілей майбутнього розвитку; розроблення стратегій за видами діяльності; підтримка Урядом створення нових технологій, їх комерціалізації, а також промислових видів діяльності, що підвищують конкурентоспроможність економіки країни; інвестиції в інновації і підготовку кваліфікованої робочої сили на подальшу перспективу; підтримка бізнесу за всім політичним спектром проблем, зокрема співпраця з профспілками; створення та підтримка інститутів розвитку за пріоритетними видами діяльності; реалізація заходів з підвищення привабливості інновацій для бізнесу.

Отже, в першому розділі доповіді теоретично обґрунтовано потребу в узгоджених інституційних змінах у різних видах державної політики. Україні необхідна нова індустріальна політика ефективного управління процесами змін у соціальному капіталі, розроблення спеціальних програм адаптації різних груп працюючого населення до значних змін у характері економічної діяльності, оскільки завдяки використанню нових технологій найближчими роками очікується «вимивання» робочих місць для фахівців багатьох масових професій як у промисловості, так і у сфері послуг та збільшення соціального розшарування суспільства.

Розділ 2. Потенціал і тенденції інноваційного розвитку високотехнологічних та традиційних секторів економіки України.

У процесі підготовки доповіді з'ясувалося, що кожна з інноваційно привабливих сфер економіки на шляху до свого розвитку стикається з власними, характерними лише для неї, труднощами. Тому практично неможливо розробити набір якихось універсальних рішень, які б одночасно вирішили проблеми в різних видах діяльності, і для досягнення інноваційності має проводитися постійна копітка робота за кожним із напрямів.

Наприклад, у 2014 р. частка сектору інформаційно-комунікаційних технологій у ВВП України становила 1,42%, а обсяги експор-

ту — близько 2 млрд дол. США. Україна посідає 4-те місце у світі за кількістю сертифікованих ІТ-спеціалістів (після США, Індії та Росії), входить до топ-30 локацій замовлень на розроблення програмного забезпечення. За різними оцінками, понад 2/3 українських компаній користуються Інтернетом у своїй роботі. При цьому основними проблемами у сфері інформаційно-комунікаційних технологій є: тінізація ІТ-бізнесу, «сірі» схеми аутсорсингу (аутстафінгу); орієнтація не на кінцевий «інтегрований» продукт, а на виконання окремих завдань закордонних замовників; вплив за кордон фахівців, на підготовку яких держава витратила значні кошти.

Якщо ж ми розглянемо іншу галузь з великим інноваційним потенціалом — біотехнології, то помітимо тут зовсім інші особливості. За період 1995—2013 рр. кількість науковців, задіяних у цій сфері, постійно зростала, однак і досі їх частка у загальній кількості дослідників є досить невисокою — лише 5,8%. Головні проблеми розвитку біотехнологій в Україні пов'язані з великим розривом між досить високим рівнем науково-дослідних розробок та імплементацією їх у практичні сфери діяльності суспільства; з відсутністю державної політики щодо розвитку біотехнологій та біоекономіки; з фактичною відсутністю потужної бази для виробництва вітчизняних медичних препаратів: антибіотиків нового покоління, сучасних вакцин, генних діагностиків, моноклональних антитіл тощо.

Що стосується сфери нанотехнологій і наноматеріалів, то в Україні є низка відповідних державних програм. Крім того, лише з 2008 по 2012 р. академічні установи отримали понад 150 міжнародних грантів, більшість проектів виконувалася спільно з країнами — членами ЄС. Проте однією з основних проблем цього виду діяльності є недостатній рівень фінансування. Участь приватного сектору в розбудові наноіндустрії залишається вельми обмеженою. Можна констатувати суттєве відставання України від провідних країн світу як за обсягами фінансування, так і за кількістю підприємств, задіяних у нанотехнологічній діяльнос-

ті. Слід відзначити також наявність кадрової проблеми: підготовка вітчизняних фахівців у сфері нанотехнологій проводиться практично за тими ж напрямками, що й у провідних навчальних закладах світу, однак де-факто підготовка магістрів здійснюється лише за однією спеціальністю «Мікро- та наноелектронні прилади і пристрої».

Зовсім інша ситуація складається із впровадженням інновацій в агросекторі. Наукові дослідження в інтересах сільського господарства в Україні більш-менш фінансувалися, і ми маємо багато розробок, запропонованих для використання, але виявляється, що українські аграрії, особливо великі агрофірми, майже повністю зорієнтовані на застосування зарубіжних інновацій. Це формує серйозну зовнішню залежність України у цій стратегічній ресурсній сфері, яка до того ж має великий експортний потенціал.

Значний негативний вплив на динаміку інноваційної активності у промисловості мають структурні зміни, зумовлені різким скороченням частки секторів машинобудівного комплексу та зростанням питомої ваги чорної металургії, енергетики, базової хімії та інших галузей з відносно низьким рівнем перероблення сировини, а отже, і відносно малою доданою вартістю. У Доповіді показано, що періоди підвищення рівня фінансового забезпечення інноваційної діяльності були пов'язані не з якісними змінами в економіці, а, скоріше, з певними кон'юнктурними причинами. Так, передкризовий 2007 р. характеризувався зростанням загального рівня кредитування підприємств, а 2011—2012 рр. — реалізацією програми розвитку сонячної енергетики і відповідною закупівлею нового обладнання, що згідно з міжнародними стандартами розглядається як один із видів інноваційної діяльності.

Загалом у другому розділі розкрито роль і можливості української науки в інноваційних процесах, проаналізовано стан та перспективи інноваційного розвитку в найважливіших секторах економіки, певну увагу приділено модернізації «традиційних» галузей промисловості на інноваційній основі.

Розділ 3. Пріоритети і програми науково-технічного та інноваційного розвитку України. На жаль, за всі роки незалежності України визначені пріоритетні напрями розвитку вітчизняної науки і техніки жодним урядом нашої держави як пріоритети його діяльності не сприймалися. Зараз потрібно вдосконалити структуру пріоритетних напрямів науково-технічного розвитку, зробивши її ієрархічною (аналогічною до структури пріоритетних напрямів інноваційної діяльності), тобто визначити стратегічні національні пріоритети (строком на 20 років) та середньострокові пріоритети загальнодержавного, галузевого і регіонального рівнів, упорядкувавши систему органів управління державними цільовими науково-технічними та інноваційними програмами.

Розділ 4. Організаційно-технологічні форми інноваційної діяльності. Одним із головних світових трендів останніх десятиліть у розвитку інноваційної діяльності став перехід від *лінійної* моделі управління інноваційним циклом до *кооперативної*, або так званої моделі *потрійної спіралі*. Така трансформація допоможе докорінно змінити роль, форми і методи взаємодії інститутів науки, освіти та бізнесу в інноваційному процесі відповідно до логіки, прийнятої у світовій практиці.

Розвиток *інноваційних мереж* в Україні поки що можна охарактеризувати як фрагментарний. На національному рівні розгорнута або перебуває на початковому етапі низка мережевих організацій, окремі мережеві елементи створено на рівні регіонів. У 2011 р. в Україні засновано перший консорціум «ЕЕН-Україна» (на зразок подібних консорціумів у країнах ЄС), до якого увійшли представники бізнесу, державних установ, а також наукові організації. Діяльність у цьому напрямі має бути прискорена.

В Україні історично склалася система з шести академій наук, центральне місце серед яких посідає Національна академія наук України. Навіть в умовах низької сприйнятливості вітчизняного виробництва до науково-технічних інновацій протягом 2009—2014 рр. в економіку України впроваджено близько 10 тис. новітніх

розробок установ НАН України. За цей період установами НАН України виконано близько 20 тис. господарських договорів і контрактів з вітчизняними замовниками та зарубіжними партнерами. У Доповіді наведено узагальненя досягнень НАН України за різними видами діяльності і на цій основі обґрунтовано необхідність збереження та розвитку НАН України як комплексної наукової організації міждисциплінарного профілю, орієнтованої на наукове забезпечення вирішення найактуальніших проблем держави.

Щодо ролі університетів у національній інноваційній системі, то в них працює 68% докторів і 73% кандидатів наук, але в 2000—2014 рр. на університети припадало лише 6—10% виконаних досліджень і розробок (за вартістю). Україні необхідно формувати спеціальне законодавче забезпечення для формування *кооперативної* моделі інноваційного циклу. У цьому контексті нового змісту набуває проблема більшої автономності університетів, яка, зокрема, розширить їх можливості у здійсненні інноваційної діяльності з метою диверсифікації джерел власного фінансування, дозволить їм ставати більш гнучкими та мобільними до змін зовнішнього ринкового середовища.

У Доповіді сформульовано пропозиції щодо організаційних змін, викладено рекомендації стосовно забезпечення переходу до *кооперативної* моделі взаємодії, створення підприємницьких університетів з певними можливостями щодо комерціалізації наукових результатів. Запропоновано створення спеціалізованих технологічних платформ та використання принципів «розумної» спеціалізації при проведенні структурних змін у промисловості країни. Виокремлено ефективні організаційні форми підтримки інноваційної діяльності в українській економіці, до яких належать (з певними застереженнями) технопарки та окремі державні науково-технічні програми. Обґрунтовано необхідність застосування спеціальних інструментів фінансування інноваційних проєктів (венчурних фондів, спільного державно-приватного фінансування окремих суспільно значущих проєктів, запровадження так звано-

го «інноваційного» (податкового) кредитування та ін.).

Розділ 5. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку. При формуванні системи фінансування інноваційної діяльності необхідно брати до уваги об'єктивні труднощі переходу України до інноваційної моделі економічного розвитку, зумовлені дефіцитом інвестиційних ресурсів і високими макроекономічними ризиками інвестування. У середньостроковій перспективі (2015–2020 рр.) на ринкові форми фінансування інноваційної діяльності в Україні впливатиме обмеженість фінансових джерел, спричинена як об'єктивними чинниками, так і перешкодами, свідомо створюваними конкурентами (ТНК, урядами зарубіжних країн-конкурентів), а також дефіцитом довгих грошей у банківській системі й низьким рівнем рентабельності підприємств реального сектору. Це зумовлює доцільність застосування проактивної державної інноваційної політики.

Оскільки інноваційний процес може спиратися лише на конкурентне ринкове середовище, держава має забезпечити фінансову підтримку підприємств, які взяли на себе тягар інноваційної ініціативи. Вибір джерел і форм фінансування залежить від певних етапів інноваційного процесу, причому з наближенням до завершальної стадії зростає роль приватного сектору. Отже, в системі фінансового забезпечення інновацій слід дотримуватися принципу концентрації державної підтримки на фінансуванні інноваційної діяльності підприємств на початкових етапах інноваційного процесу та на впровадженні технологій V і VI технологічних укладів.

Розділ 6. Законодавче забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності. Незважаючи на наявність в Україні цілому ряду концепцій і програм щодо розвитку науки та інновацій, а також на періодичне обговорення проблем інноваційної та науково-технічної діяльності на парламентському рівні, прийняті рекомендації здебільшого не реалізуються, фінансові, кредитні, податкові, митні та інші важелі забезпечення розвитку інноваційної діяльності не працюють. Це і є основною причи-

ною гальмування процесу передачі результатів досліджень з наукових установ та вищих навчальних закладів до промисловості. В Україні практично немає поширених у розвинених країнах механізмів підтримки трансферу результатів досліджень.

Набуття чинності Угодою про асоціацію з ЄС вимагає внесення змін до законів, що регулюють питання науково-технічної діяльності та її результатів, зокрема законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки». Потребують розроблення правові механізми набуття результатами наукової діяльності придатності до ринкового обігу, зміни правового режиму майна наукових організацій, порядку здійснення ними комерційної діяльності. Крім того, мають бути внесені зміни до законів «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій» щодо вдосконалення регулювання інноваційної діяльності, а також до законів, що регулюють питання інфраструктури інноваційної діяльності, зокрема про спеціальні економічні зони і технологічні парки, зони спеціальних режимів.

У Доповіді запропоновано конкретні рекомендації щодо гармонізації законодавства та проведення необхідних змін, у тому числі механізми, які унеможливили б скасування чи ігнорування законодавчих норм у сфері науково-технічного та інноваційного розвитку, як це регулярно відбувається впродовж останніх двох десятиліть з ухваленням кожного чергового бюджету.

Розділ 7. Інновації та розвиток суспільства. Інноваційні технології в соціальній сфері мають становити основу сучасної соціальної політики, яку умовно можна поділити на дві основні складові: перша — пов'язана із захистом людини у сфері праці, друга — із соціальною підтримкою вразливих верств населення та спрямуванням їхньої діяльності на іннова-

ційну активність. Отже, саме ці дві сфери потребують чіткого окреслення перспективних шляхів застосування інновацій, розроблення конкретних заходів з їх практичного впровадження на основі формування методології їх оцінювання в умовах орієнтації на соціогуманітарний розвиток глобального середовища. У країнах, які дотримуються інноваційно-технологічного напрямку розвитку, знання стають головним нематеріальним активом, капіталом, що дає змогу забезпечувати зростання обсягів виробництва, підвищувати якість послуг, забезпечувати конкурентоспроможність країни та прискорювати соціальний прогрес у суспільстві.

У Доповіді виокремлено п'ять напрямів соціальних інновацій, спрямованих на прискорення процесу переходу економіки України на інноваційні рейки.

1. Реалізація освітньо-кваліфікаційних чинників інноваційної діяльності в Україні. У межах цього напрямку слід забезпечити відповідність якості освіти вимогам інноваційної економіки завдяки посиленню взаємодії між університетським, академічним і галузевим секторами науки (спільні дослідницькі проекти, магістерські, PhD програми). Потребує збалансування система підготовки кадрів. Необхідно також сприяти розвитку системи безперервної освіти та посилення інноваційної активності як роботодавців, так і працівників.

Для цього доцільно на основі рішення Уряду про створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти якнайшвидше розпочати розроблення вимог до якості вищої освіти; активізувати процес запровадження інноваційних технологій і форм організації процесу навчання; залучати соціальних партнерів до оснащення шкіл комп'ютерами та високошвидкісним доступом до Інтернету; забезпечити реструктуризацію системи підготовки кадрів у регіональному розрізі, координуючи діяльність вищої та професійної освіти з бізнесом; заохочувати бізнес-середовище до створення стипендіальних фондів для талановитої молоді.

2. Інноваційні напрями політики доходів. Основна ідея цього напрямку полягає у врів-

новаженні соціальної та інноваційної функцій політики доходів. Досягти її можна стимулюванням інноваційної діяльності через податкові механізми та скасування обмежень заробітної плати «зверху». Це у свою чергу приведе до диференціації доходів, запустить механізм «соціальних ліфтів», підвищить соціальну мобільність населення, знизить економічно неоправдану нерівність у доходах і таким чином посилює соціальну функцію політики доходів з одночасним стимулюванням інноваційного розвитку.

3. Політика забезпечення використання результатів міграції в інтересах інноваційного розвитку. Основними складовими цієї політики є:

1) запобігання виїзду науковців та заохочення української молоді, яка здобуває освіту за кордоном, до повернення на батьківщину. Досягти цієї мети можна залученням вітчизняних науковців до виконання міжнародних проектів без виїзду за кордон; розширенням системи грантів для обдарованої молоді, рекрутуванням вихідців з України з відповідною кваліфікацією; спрощенням процедури нострифікації іноземних дипломів про науковий ступінь або кваліфікацію;

2) заохочення іноземних студентів залишатися в країні після завершення навчання. Досягається спрощенням процедури отримання громадянства України для іноземців, які здобули освіту в українських ВНЗ;

3) сприяння реалізації потенціалу трудових мігрантів, які повертаються до України, іммігрантів та внутрішньопереміщених осіб. Досягається впровадженням спеціальної програми стимулювання самозайнятості та мікропідприємництва для осіб, які повертаються після трудової діяльності за кордоном; встановленням спеціального режиму розвитку підприємництва у звільнених районах Донецької та Луганської областей; спрощенням доступу іммігрантів до працевлаштування, послуг охорони здоров'я та освіти; проведенням інформаційної кампанії серед населення щодо неупередженого і толерантного ставлення до внутрішньопереміщених осіб та іммігрантів; посиленням ін-

формування іммігрантів стосовно державних програм інтеграції та механізмів захисту від дискримінації.

4. Інновації на ринку праці та національна політика зайнятості. Основними чинниками інноваційної трансформації зайнятості є багаторівнева конкуренція робочої сили, роботодавців та організаційно-правових форм їх взаємодії; конструктивний рівень довіри між соціальними партнерами; поглиблення розподілу праці на старі й нові технології; спеціалізація науково-інженерно-технологічного потенціалу з доступом до відповідних глобальних систем атестації персоналу; оптимізація фінансових механізмів залучення до винахідництва і раціоналізаторства; ефективна підтримка підприємницьких новацій; власна активність суб'єктів соціальної інноватики; національна модель державної політики інноваційної трансформації зайнятості; зняття бар'єрів інвестиційної привабливості розвитку людського капіталу та нових форм його реалізації у сфері зайнятості.

Передбачається, що найімовірнішими соціальними новаціями у сфері зайнятості в перспективі стануть:

- публічно-приватне партнерство щодо створення робочих місць;
- інноваційні форми забезпечення гнучкості зайнятості в поєднанні з соціальними технологіями нагляду, фіксації та реєстрації стану, умов і безпеки зайнятості;
- поширення аутсорсингу, аутстафінгу та лізингу працівників;
- модернізація соціального діалогу від класичної формули «держава — бізнес — профспілки» до більш широкого формату «держава — бізнес — суспільство, громада»;
- перехід від політики соціальної підтримки у сфері зайнятості до політики активного гнучкого захисту зайнятості;
- комплексна наскрізна програма професійної орієнтації;
- інноваційні технології транзиту молоді на ринок праці;
- технології сприяння зайнятості та соціально-професійній реабілітації безробітних;

- програми активного залучення економічно неактивного населення;

- ваучерні технології у професійному навчанні;

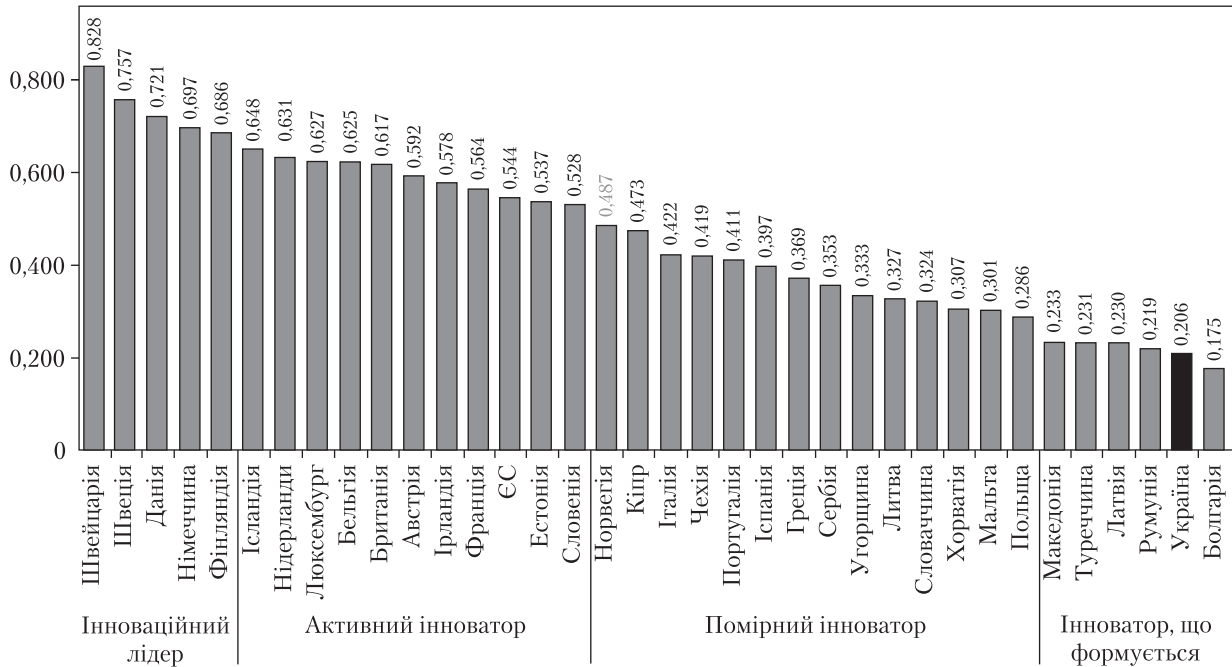
- стимулювання професійної та територіальної мобільності;

- нові форми маятникової та вахтової трудової міграції;

- інноваційні робочі місця — телеробота на засадах онлайн-комунікацій, модернізована надомна робота, коворкінг.

5. Інноваційний розвиток соціальних послуг. Цей напрям має три основні складові. По-перше, організація і фінансування інноваційного розвитку соціальних послуг передбачає інтеграцію всіх видів соціальної підтримки в єдину комплексну систему; перехід від фінансування установ до фінансування послуг; поширення практики соціального замовлення; запровадження механізмів державно-приватного партнерства; розширення автономії органів місцевого самоврядування з надання соціальних послуг; створення правових та економічних умов для розвитку ринку соціальних послуг. По-друге, єдиним принципом надання соціальної підтримки та послуг є реальні потреби клієнта, а не його належність до певної категорії; пріоритет мають ті види підтримки, які сприяють використанню наявного потенціалу клієнта і спрямовані на соціальне залучення та реалізацію його економічної активності; стандарти послуг мають розроблятися на основі найкращого світового досвіду, з урахуванням потреб клієнтів. По-третє, інноваційний розвиток соціальних послуг має ґрунтуватися на інформаційно-комунікаційних технологіях, ефективній системі обміну інформацією, передових технологіях оцінювання, на засадах створення в офісах з обслуговування клієнтів «дружньої інфраструктури» для осіб з обмеженими можливостями.

Розділ 8. Інноваційний та науково-технічний розвиток України в контексті євроінтеграційних процесів. У Доповіді висвітлено важливу роль міжнародних науково-технічних програм, програм ЄС, зокрема програми «Горизонт-2020», у стимулюванні процесів

Зведені індекси інноваційної діяльності для європейських країн, розраховані за методикою ЄС

комерціалізації результатів досліджень та подальшому розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні. Розроблено пропозиції щодо формування основних пріоритетів, напрямів та механізмів реалізації інноваційної політики на період до 2020 р. Наприклад, запропоновано виокремити обмежену кількість напрямів досліджень, які мають високий пріоритет як для ЄС, так і для України, і для їх реалізації створити спільні організаційні структури (лабораторії, консорціуми тощо).

Проведено розрахунки зведеного індексу інноваційної діяльності для України за методикою ЄС. Отримані дані свідчать про те, що Україна, на жаль, посідає передостанню позицію серед країн Європи і належить до категорії «інноватор, що формується». Наведене на рисунку порівняння індексів інноваційної діяльності для європейських країн ще раз підтверджує нагальну потребу в активізації інноваційної діяльності в Україні.

На завершення дуже коротко зупинюся на додаткових можливостях, які відкриваються після набуття Україною асоційованого член-

ства в європейській програмі «Горизонт-2020». Тепер ми можемо:

- разом із делегаціями країн — членів ЄС та інших асоційованих країн брати участь у визначенні пріоритетів Європейського Союзу в науково-технологічній сфері;
- призначати національних експертів у Генеральному директораті з досліджень та в інших директоратах;
- брати участь у всіх заходах і тематичних пріоритетах, оскільки дослідницькі установи асоційованих країн завжди становлять мінімальну кількість необхідних учасників проєктів; інакше кажучи, Україна має можливість, як асоційована країна, не лише входити до складу мінімуму, а й виступати координуючою стороною проєктів;
- діставати фінансування за рахунок Єврокомісії на тих самих умовах, що й установи країн — членів ЄС;
- брати участь у внутрішніх програмах Співдружності програми ім. Марії Кюрі, яких набагато більше, ніж доступних для не асоційованих країн;

- мати повний доступ до програми «Ідеї», призначеної для розвитку фундаментальних досліджень;

- брати участь у всіх програмних комітетах Рамкової програми ЄС, у Комітеті з науки та технологій країн – членів ЄС (CREST), в Об'єднаному дослідницькому центрі (JRC), у групах радників та інших експертних групах.

Підсумовуючи викладене вище, варто зазначити, що стан інноваційної діяльності в Україні важко вважати задовільним. Незважаючи на наявність досить потужного наукового потенціалу та багаторічний досвід створення технологічно складної продукції, країна поступово втрачає свої позиції на ринках високотехнологічних товарів і послуг. Ідею економіки, заснованої на знаннях, рушійною силою якої є інновації, значною мірою було дискредитовано в українському суспільстві через неефективні й непослідовні дії та анонсування заходів, які так і не було втілено в життя.

Сучасні тенденції в інноваційній сфері не дають підстав для оптимізму, а подолання всіх накопичених проблем можливе лише за умови формування стратегії інноваційного розвитку, що передбачає радикальні зрушення, передусім у моделі економічного розвитку України. Необхідною передумовою для цього є розроблення відповідної державної стратегії, яку підтримають усі зацікавлені сторони в суспільстві. Така стратегія, в разі її схвалення Верховною Радою, дасть змогу створити децентралізовані структури прийняття рішень, які працюватимуть на досягнення спільної мети.

Є також нагальна потреба в тому, щоб переорієнтувати пріоритети політики від визначення вузькоспеціалізованих програм до формування гнучкої і динамічної стратегії з набагато ширшими завданнями. Слід упорядкувати систему органів, що регулюють державні цільові науково-технологічні та інноваційні програми, диференціювати їх стратегічні, тактичні

та оперативні функції, а також функції науково-методичного забезпечення розроблення і реалізації програм.

У сучасному глобальному середовищі гонку озброєнь часто розглядають як реальну форму та дієвий фактор інноваційного розвитку. Це справедливо як для окремої країни, так і для світу в цілому. З огляду на ситуацію, що склалася сьогодні в Україні, орієнтація на створення і виробництво різних видів військової техніки та озброєння певною мірою може прискорити розвиток інноваційних процесів у вітчизняній економіці. Разом з тим, для успішності такої стратегії надзвичайно важливо мати на увазі, що реалізовувати її потрібно виключно з перспективою виходу готової продукції на зовнішні ринки, оскільки замикання лише на внутрішнє споживання призводить, як правило, до нерационального використання коштів і, що найгірше, до макроекономічної нестабільності. Про це переконливо свідчить негативний досвід країн, які свого часу обрали шлях виготовлення військової зброї і техніки переважно для внутрішнього ринку. Крім того, слід зважати на те, що налагодження виробництва військової техніки та озброєння насамперед має бути зорієнтованим на застосування інноваційних розробок, в основу яких покладено результати вітчизняних наукових досліджень і конструкторських робіт.

Лише в такому разі ми маємо шанс уникнути технологічної залежності країни та ефективно підтримувати сприятливе макроекономічне середовище.

В обговорюваній Доповіді ми не вдавалися в деталі розроблення зазначеного напрямку, оскільки для цього потрібні відповідний доступ до закритих джерел інформації і співпраця з фахівцями ВПК, проте це може стати предметом окремих досліджень у рамках відповідної академічної програми.

Дякую за увагу.

За матеріалами засідання підготувала О.О. МЕЛЕЖИК